

Mari Miettinen

KOTIUTTAMISTYÖKALUN SOVELTUMINEN KODIN ESTEET-
TÖMYYDEN ARVIOINTIIN PORIN PERUSTURVASSA

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

2016

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KOTIUTTAMISTYÖKALUN SOVELTUMINEN KODIN ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTIIN PORIN PERUSTURVASSA

Miettinen, Mari
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Joulukuu 2016
Ohjaaja: Jaakkola-Hesso, Sirpa
Sivumäärä: 40
Liitteitä: 3

Asiasanat: esteettömyys, kotiuttamistyökalu, oppiminen, koulutus, käyttäjätutkimus

---

Opinnäytetyössä tarkasteltiin kodin fyysisen esteettömyyden arviointia kotiuttamistyökalun avulla Porin perusturvassa. Kotiuttamistyökalu perustuu Satakunnan ammattikorkeakoulun Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmän kehittämään OIVA-työkaluun. Työkalun avulla esteettömyyden arviointi voidaan toteuttaa internetissä, minkä tahansa älylaitteen avulla.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kotiuttamistyökalun toimivuutta kodin fyysisen esteettömyyden arvioinnissa sekä millaista hyötyä sen käytöstä oli käytännön työssä Porin perusturvassa.

Opinnäytetyö oli käyttäjätutkimus, joka piti sisällään toiminnallisen osion. Aineiston keruu tapahtui kyselylomaketta käyttäen. Käyttäjät arvioivat, kuinka esteettömyyden arviointi toteutui kotiuttamistyökalun avulla. Työn toiminnallisena osiona toteutettiin työkalun käyttöön liittyvä koulutus Porin perusturvan 13 vapaaehtoiselle käyttäjälle.

Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan todeta kotiuttamistyökalun soveltuvan kodin fyysisen esteettömyyden arviointiin. Kotiuttamistyökalun raportointi osiota voidaan käyttää hyödyksi yhteistyöhön asiakkaan ja omaisten kanssa. Sen avulla on helpompaa arvioida esteettömyyttä, vaikka se ei nopeuta arviointia. Kodin vaaratekijät sekä kodin fyysiset tilat pystyttiin huomioimaan tarkemmin. Kotiuttamistyökalun käyttö vaatii opettelua ja motivaatio oppimiseen on keskeinen tekijä. Jatkokehittelyssä voisi huomioida mahdollisuuden itse valita missä järjestyksessä tilojen esteettömyyden arvioi.

APPLICABILITY OF A TOOL FOR DISCHARGE FOR ASSESSING ACCESSIBILITY AT HOME IN THE PORI BASIC SECURITY

Miettinen, Mari

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

December 2016

Supervisor: Jaakkola-Hesso, Sirpa

Number of pages: 40

Appendices: 3

Key words: accessibility, a tool for discharge, learning, instruction, user research

---

The purpose of this thesis was to study the use of a tool for discharge in assessing accessibility at home in the Pori Basic Security. The tool for discharge is modified from the tool OIVA developed by the Accessibility Research Group of Satakunta University of Applied Sciences. The tool makes it possible to carry out the assessment of accessibility on the Internet with the help of any smart device.

The aim of the thesis was to explore the applicability of the tool for assessing accessibility at home. Another aim was to find out how it would benefit the practical work in the Pori Basic Security.

The thesis is a user research which includes an action part. The data were collected by a questionnaire. The users described how assessment of accessibility was carried out with the tool. The action part of the study included instruction in the use of the tool for thirteen voluntary users of the Pori Basic Security.

The results show that the tool is suitable for assessing accessibility at home. The tool makes it easier to assess accessibility, although it does not make the assessment faster. However, it improved the detection of dangers and physical spaces at home in more detail. It makes time to learn the use of the tool and the key to learning is motivation.

The report can be used in collaboration with the client and the relatives. In the future, it should be made possible to choose the order of assessing the accessibility of the physical spaces at home.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ESTEETTÖMYYS	6
2.1 Esteetön asuinrakennus	7
2.2 Asunnon muutostyöt ja korjausavustus.....	9
2.3 Esteettömyyden arviointi	10
2.4 OIVA-työkalu	11
2.5 Kotiuttamistyökalu	12
3 KOULUTUS JA OPPIMINEN	13
3.1 Koulutus	13
3.2 Uuden asian oppiminen.....	14
3.3 Motivaatio uuden asian oppimisessa.....	16
3.4 Oppimisen edellytys.....	16
4 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	18
5 OPINNÄYTETYÖN ETENEMINEN JA MENETELMÄT	18
5.1 Opinnäytetyön eteneminen.....	18
5.2 Koulutuksen toteuttaminen	19
5.3 Käyttäjätutkimus	20
5.4 Osallistujat.....	21
6 TUTKIMUSTULOKSET	22
6.1 Sisäänkäynti	23
6.2 Yleiset sisätilat	24
6.3 Makuuhuone.....	25
6.4 Wc-tila.....	25
6.5 Peseytymistila	26
6.6 Keittiö.....	27
6.7 Asunnon muutostöiden lupa-asiat	28
6.8 Kotiuttamistyökalun käyttäminen	29
6.9 Kotiuttamistyökalun palvelu eri kohteiden arvioinnissa.....	30
6.10 Käyttäjien antamia kehittämissuhteita	31
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	32
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Ikääntyneet haluavat asua kodissa mahdollisimman pitkään. Suuret ikäluokat tuovat haasteen vastata esteettömien ja turvallisten asuntojen määrään, joita tulevaisuudessa tarvitaan jopa miljoona. Ikääntyneiden asumisen tukemiseksi kodin on oltava esteetön. Vanhoihin asuinrakennuksiin asunnon muutostöiden tekeminen voi olla haasteellista. Tarvitaan ammattilaisten osaamista kartoittamaan kodin esteettömyyttä. Avainasemassa ovat myös hoitopalvelun henkilökunta, jotka ovat asiakkaan arjessa mukana päivittäin. Opinnäytetyöni lähtee liikkeelle Porin perusturvan tarpeesta saada käyttöön sähköinen apuväline esteettömyyden kartoittamiseen kotiuttamistilanteessa. Satakunnan ammattikorkeakoulun (myöhemmin SAMK) Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmä on kehittänyt kotiuttamistyökalun kodin fyysisen esteettömyyden arviointiin, jota voidaan käyttää kotiuttamistilanteessa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada selville, miten kotiuttamistyökalu toimii kodin fyysisen esteettömyyden arvioinnissa ja millaista hyötyä siitä on käytännön työssä. Osallistujat saavat koulutuksen työkalun käyttöön ja kokeilun aikana he arvioivat käyttöä vastaamalla palautelomakkeeseen. Koulutuksen avulla saan kokeilijat kiinnostumaan aiheesta ja oppimaan työkalun käytön sekä palautelomakkeeseen vastaamisen. Työni tuloksia hyödyntää SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmä kotiuttamistyökalun jatkokehittelyyn.

Mielestäni kuntoutuksen ohjaajilla on ammattikuntansa puolesta velvollisuus edistää asiakkaiden kotona selviytymistä ja parantaa elämänlaatua. Toivon työni kautta saavan enemmän valmiuksia toimia esteettömyyden edistäjänä.

Teoriaosuudessa tarkastelen esteettömyyttä, etenkin asuinrakennuksen kannalta. Toiminnallinen osioni liittyy koulutukseen ja oppimiseen, jonka teoriapohjaa käsitellen. Lopuksi tulkitsen tutkimustuloksia ja pohdin niiden hyödyllisyyttä.

2 ESTEETTÖMYYS

YK (Yhdistyneet kansakunnat) on tehnyt yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka tuli voimaan 3.5.2008. Suomi allekirjoitti sopimuksen 30.3.2007. Tässä sopimuksessa esteettömyys määritellään olevan esteetöntä pääsyä fyysiseen ympäristöön. Fyysinen ympäristö määritellään rakennetuksi ympäristöksi, rakennuksiksi, pihoiksi ja kulkuväyliksi. Sopimuksen mukaan esteettömyys on myös esteetöntä pääsyä liikenteeseen, tietoon ja viestintään. Tiedolla ja viestinnällä tarkoitetaan tieto- ja viestintäteknologiaa sekä palveluita. (Kempainen 2011, 20, 22.) Esteettömyyttä ohjaava lainsäädäntö perustuu Suomen perustuslain 6 § mukaan ihmisten yhdenvertaisuuteen (Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §).

Esteettömyys on fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen ympäristön toteutumista yhdenvertaisesti jokaiselle yhteiskunnassamme. Fyysisen ympäristön esteettömyys mahdollistaa liikkumisen ja toimimisen helpommin. Hyvin toimivassa esteetömyydessä ympäristössä on huomioitu myös näkemisen ja kuulemisen esteettömyys. Esteetömät ja toimivat ratkaisut ovat kaikkien etu, tällöin liikkuminen sekä toimiminen on kaikille mahdollistettu. (Ruskovaara, Rissanen, Rasa, Seppälä & Laakso 2009, 7.) Usein esteettömyydestä puhuttaessa puhutaan myös saavutettavuudesta. Saavutettavuudella tarkoitetaan immateriaalisia asioita kuten tiedonsaantia. Tarkastellessa esteettömyyttä kattavasti molemmat tekijät huomioidaan. Tällöin huomioidaan mm. esteetön ympäristö, saavuttavissa olevat palvelut ja kulttuurit sekä tuotteiden ja rakennusten käytettävyys. (Pesola 2009, 1-2.)

Saavutettavissa olevien palvelujen kuten kulttuuri-, sivistys- tai sosiaali- ja terveyspalvelujen konkreettinen edellytys on fyysinen esteettömyys. Esteettömyyttä lisäävät esim. hissit, rampit, valaistus sekä kuljetuspalvelut. Henkilökohtaista fyysistä esteettömyyttä lisää esimerkiksi apuvälineet, liikkumisen apuvälineet, opaskoirat tai henkilökohtainen avustaja. Sosiaalista esteettömyyttä lisää jokaisen kansalaisen oma asenne, jossa ilmapiiri ja toimintaympäristö ovat turvallinen ja jossa jokainen voi olla oma itsensä ilman pelkoa tai syrjintää. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 19.)

Ympäristön ollessa esteetön, portaat ja tasoerot puuttuvat sekä pyörätuolilla liikkuminen on mahdollistettu. Värit, materiaalit, akustiikka sekä valaistus on huomioitu esteettömyyden periaatteiden mukaan. Esteetön ympäristö lisää omatoimisuutta ja ylläpitää fyysistä, psyykkistä, sosiaalista sekä kognitiivista toimintakykyä. Apuvälineiden tarve sekä tapaturmariski pienenevät ja tasa-arvoinen elämä mahdollistuu kaikille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 40.)

2.1 Esteetön asuinrakennus

Rakennus on esteettömästi saavutettavissa, kun ulko-ovelle ja käyttötiloihin kulkee tontin tai rakennuspaikan rajalta ja autopaikoilta esteetön kulkuväylä. Autolla tulee päästä ajamaan jonkin sisäänkäynnin eteen. Rakennuksen kulkuväylä on portaaton ja kerroksien tai muiden tasojen välillä on hissi tai muu tasonvaihtojärjestelmä. Näin saavutetaan rakennuksen liikkumis- ja toimimisesteettömyys. Wc- ja peseytymistilat ovat liikkumisesteiselle soveltuvia. Rakennuksessa on havainnointia ja suunnistautumista helpottavia opasteita, viestintäjärjestelmiä sekä havainto- ja varoitusmerkintöjä. Materiaalit, valaistus ja akustiikka ovat kaikille käyttäjille soveltuvia. (Rakennustietosäätiö 2011, 8, 10.) Rakentamiseen liittyvässä lainsäädännössä esteettömyys huomioidaan Maankäyttö- ja rakennuslain 117 e § (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999, 117 e §).

Esteettömäksi asuinrakennukseksi soveltuu parhaiten tasaiselle maastolle sijoitettu yksikerroksinen talo. Tällöin sisäänkäynti saadaan sijoitettua niin lähelle maantasa kuin mahdollista. Lähtökohtana tilamitoitukselle on pyörätuolin tilantarve, jonka pyörähäydyspyyrä on 1500 mm. (Könkkölä 2003, 23, 29.) Turvallisuuden kannalta on tärkeää, että kulkuväylä on liikkumis- ja toimintaesteiselle mitoitettu. Pintojen tulee olla riittävän kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton. Välttämättömät kynnykset suunnitellaan turvallisiksi ja helppokulkuisiksi. Rakennusosien tai kalusteiden teräviä särmiä ja ulkonevia ei tulisi olla. Luiskat, kaiteet ja käsijohteet tulisi olla suositusten mukaisia. Kulkuväylien valaistuksessa sekä sisällä että ulkona otetaan huomioon pimeä vuodenaika. (Rakennustietosäätiö 2011, 10-11.)

Esteettömän asunnon edellytyksiä ovat riittävä tila sekä selkeä ja joustava pohjaratkaisu. Sisäisiä tasoeroja ei tulisi olla ja kynnyksen korkeus saa olla enintään 20 mm. Pyörätuolin käyttäjän asunnossa tulee olla noin 10 neliometriä enemmän pinta-alaa, joka kohdistuu wc- ja peseytymistiloihin, kulkuväyliin sekä keittiöön. Alle 50 neliömetrin suuruista asuntoa voidaan pitää liian ahtaana pyörätuolin käyttäjälle. (Könkölä 2003, 31.)

Esteettömällä asuinrakennuksella on suuri merkitys kotona asumisen mahdollistamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan vuonna 2011 lähes 90 % yli 75-vuotiaista asui kotona. Tästä joukosta lähes 80 % asui omistusasunnossa, hieman alle 40 % omakoti- tai paritalossa ja n. 40% kerrostalossa ja loput rivi- tai paritalossa. Jos tavoitteena on että 92 % yli 75-vuotiaista ja sitä nuoremmista asuu kotona, niin tarvitsemme vuoteen 2030 mennessä miljoona esteetöntä ja turvallista asuntoa. Jotta tarpeeseen voidaan vastata, on nykyistä asuntokantaa peruskorjattava huomattavasti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 21; Ympäristöministeriö 2013, 3, 5.) Tilastokeskuksen ennusteen mukaan tulevaisuudessa Suomen väestörakenne muuttuu nopeasti. Iäkkäiden osuus kasvaa suurien ikäluokkien ja eliniän vaikutuksesta. Vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on 25,6 % ja yli 85-vuotiaita 3,9 %. (Ympäristöministeriö 2013, 2.)

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) vuonna 2013 tekemän tutkimuksen mukaan enemmistö 55–70 vuotiaista mahdollisista hoivapalvelua tarvitsevista, haluaa tulevaisuudessa asua kotona (Pursiainen & Seppälä 2013, 21). Omassa kodissa asuminen tukee ikääntyneen itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja mielekästä tekemistä. Ikääntynyt pystyy itse vaikuttamaan asumisoloihinsa ennakoimalla vanhenemiseen liittyviä tekijöitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 18.)

Väestörakenteen muuttumisen myötä valtiolla- ja kuntataloudella on haasteita vastata muuttuvaan tilanteeseen. Kuntien toimintatavat yhdyskuntarakenteiden ja asuinalueiden kehittämisessä vaihtelevat runsaasti. Tilanne muuttuu kunnan koon ja väestörakenteen mukaan. Ikääntyneet tarvitsevat riittävästi esteettömiä asuntoja ja ennakointi on avainasemassa. Valtio ja kunnat tukevat ikääntyneiden kotona asumista mahdollisimman pitkään. Kuntien velvollisuus on vanhuspalvelulain mukaan järjestää palveluja ja tukea ikääntyneiden hyvinvointia sekä itsenäistä suoriutumista. Valtion tehtävä

on tukea ikääntyneiden asumista kehittämistoiminnan kautta, avustaa asuntokannan korjaamista sekä palveluasuntojen tuottamista. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma on tehty vuosille 2013 – 2017, jolla pyritään ikääntyneiden asumisen ongelmien ratkaisemiseen. (Ympäristöministeriö 2013, 2-6.) Ikääntyneille sopivassa kunnassa on huomioitu erilaisia asumisen vaihtoehtoja, esteettömiä ja turvallisia asuinympäristöjä sekä palvelujen kokonaisuuksia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 18).

Suurin kotona asumista haittaava tekijä on rappuset, joissa tapahtuu iäkkäillä ihmisillä paljon tapaturmia. Tämä haittatekijä ilmenee etenkin vanhoissa hissittömissä kerrostaloissa. Yli 85-vuotiaista joka toinen kaatuu ainakin kerran vuodessa tai toistuvasti. 10 % kaatumisista johtaa terveyspalvelujen käyttöön ja 2 – 4 % johtaa murtumiin. Kotona asumisen esteiksi voi muodostua myös kerrostaloissa esim. kiinteistöhuoltoon liittyvät tehtävät. Näitä ovat mm. lumenluonti, hiekoituksen tai lämmitysjärjestelmän ylläpito-ongelmat. Liikkumisessa tulisi huomioida esteiden poistaminen. Ikääntyneiden kotona asumista mahdollistaa hissien rakentaminen vanhoihin kerrostaloihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 21-22; Ympäristöministeriö 2013, 3.) Esteetön Suomi 2017- hanke liittyy ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan. Tavoitteena on vuoden 2017 loppuun mennessä kaksinkertaistaa vanhoihin kerrostaloihin asennettävien hissien määrä. Hissien asentamisella pyritään saavuttamaan sosiaali- ja terveys-toimeen huomattavia säästöjä. Sen avulla mahdollistetaan iäkkäiden kotona asuminen pidempään. (ARAN www-sivut 2014.) Kodin muutostyöt sekä apuvälineet auttavat esteettömyyden ja turvallisuuden parantamista kotona asuessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 40).

2.2 Asunnon muutostyöt ja korjausavustus

Vammaispalvelulaki vuodelta 1987 mahdollistaa välttämättömät asunnon muutostyöt vammaisuuden perusteella (Invalidiliitto ry:n www-sivut 2016). Korvaus myönnetään ikääntyneille sekä vaikeavammaisille henkilöille. Perusteena on vamman tai sairauden perusteella tullut liikkumisen ja omatoimisuuden vaikeus omassa kodissa. Välttämättöminä muutostöinä pidetään mm. ammeen sekä kynnysten poistoa, luiskien tai tuki-

kahvojen asennusta. Muutostyöt ovat kunnan velvollisuus ja ne ovat maksuttomia. Toimitus tapahtuu yhdessä tilakeskuksen kanssa. Muutostöihin haetaan lupaa oman kunnan vammaispalvelutoimistosta. (Tampereen kaupungin www-sivut 2016.)

Yli 65-vuotiaan on mahdollista hakea valtion korjausavustusta toimenpiteisiin, jotka mahdollistavat kotona selviytymistä omakoti- tai omistusasunnossa. Toimenpiteitä ovat esim. peseytymis- ja saniteettitilojen kunnostaminen sekä rakentaminen tai keittiötilojen kunnostus. Lämmöneristyksen ja tiiveyden (lisäeristys, ikkunat, vesikatto) parantaminen. Lämmitys-, vesi-, viemäri- ja sähköjärjestelmien sekä esteettömyyden parantaminen. Avustuksen määrä on 40 % hyväksytyistä korjauskustannuksista ja sen hakemisen ehtona on varallisuusraja. Avustusta haetaan omalta kunnalta, joka myöntää avustuksen. (Tampereen kaupungin www-sivut 2016.) Suomessa toimii useita eri korjausneuvojia, jotka auttavat ikääntynyttä kartoittamaan tarvittavia asunnon muutostöitä (Vanhustyön keskusliiton www-sivut 2016).

ARA myöntää avustusta asuinrakennuksen liikkumisesteen poistamiseen. Tällöin mahdollistetaan liikuntarajoitteisen pääsy asuinrakennukseen, asuntoihin tai muihin tiloihin. Tällaisia muutostöitä ovat mm. luiskien tai kaiteiden rakentaminen sekä ulkiovien leventäminen. Avustuksen määrä on enintään 50 % hyväksytyistä korjauskustannuksista. (ARAn www-sivut 2013.)

Kunnalta on mahdollisuus hakea myös kuntotutkimusta sekä energiatehokkuuden tarkastamista. ARA rahoittaa kuntotutkimuksen teon kosteusvaurioisen kunnan tai kuntayhtiöt asuntoihin. ARA rahoittaa myös hissien rakentamisen sekä liikuntaesteiden poistamisen kunnan rakennuksiin. (Korjaus- ja energia-avustusohje 2016.)

2.3 Esteettömyyden arviointi

On olemassa erilaisia tapoja kartoittaa ja arvioida esteettömyyttä. Julkista rakennusta voidaan kartoittaa koulutetun ammattihenkilön tekemän esteettömyyskartoitusmenetelmän (ESKEH) avulla. Tällöin saadaan tarkkaa mittatietoa kartoitettavasta kohteesta

ja toimenpiteitä vaativista ongelmakohtista. Tietoa verrataan olemassa oleviin kriteereihin. (Ruskovaara ym. 2009, 9.)

It-ARVI on esteettömyyden arviointiin kehitetty sähköinen arviointityökalu, joka kartoittaa olemassa olevan rakennuskannan esteettömyyttä. Sovellus ladataan tietokoneelle ja se etenee kysymyksiin vastaamalla. Arviointia toteutetaan rakennuksen ulko-ovelta, rappukäytävä huomioiden sekä asunnon kaikki huonetilat. Kysymyksiin vastaamalla saa raportin asunnon esteettömyydestä, normien ylityksestä tai alituksesta sekä parannusehdotuksista. Työkalu on vapaasti ladattavissa ARAn [www-sivuilta](#) ja sen käyttöön ei tarvita koulutusta. (ARAn [www-sivut](#) 2014.)

Sähköisenä työkaluna on saatavilla RT Esteettömyystieto -palvelu, joka sisältää ohjeistukseen perustuvan tarkastuslistan esteettömyyden arviointiin. Se on tarkoitettu asuntojen suunnittelijoille sekä asunnon käyttäjille. Tarkastuslista antaa suositukset niiden kohteiden arviointiin, jotka on asunnosta tai piha-alueesta valinnut. (ARAn [www-sivut](#) 2014; Rakennustiedon [www-sivut](#) 2016.)

Asiantuntijan arviointia voidaan käyttää kartoittamaan esteettömyyttä olemassa oleviin rakennuksiin sekä uudisrakennuksiin- tai korjaussuunnitelmiin. Arviointia voidaan tehdä myös käyttäjäarvioinnin avulla. Tällöin ryhmä liikkumis- ja toimimisesteisiä henkilöitä arvioi rakennusta tai ympäristöä omasta lähtökohdasta käsin. (Ruskovaara ym. 2009, 9.)

SAMK:n Esteettömyys- ja saavutettavuus tutkimusryhmä on kehittänyt OIVA-työkalun esteettömyyden arviointia varten. OIVA-työkalun avulla voidaan kartoittaa julkista rakennettua ympäristöä. (Tupala henkilökohtainen tiedonanto 28.2.2016.)

2.4 OIVA-työkalu

OIVA-työkalu kehitettiin vuonna 2013 SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmässä, nopeuttamaan esteettömyyden arviointia ja raportointia. Se on tehty

alun perin Invalidiliiton kehittämän valtakunnallisen ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmän sujuvampaa käyttöä varten. OIVA-työkalun menetelmä kartoittaa julkista rakennettua ympäristöä. Työkalua voi käyttää sähköisesti, internetissä minkä tahansa äylaitteen avulla. Käyttö on maksutonta, mutta vaatii käyttäjätunnukset, jotka on mahdollista saada SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmältä. Työkalun teknisen toteutuksen teki tietotekniikan opiskelija Mikko Laitinen. Rakennetun ympäristön esteettömyyden kartoittamiseen suositellaan esteettömyyskartoittajan peruskurssin käymistä. Myöhemmin työkaluun on lisätty lomakkeet liikuntapaikkojen, aistiympäristön sekä kotiympäristön esteettömyyden arviointiin. (Tupala henkilökohtainen tiedonanto 28.2.2016.)

OIVA-työkalun pilotointia ja siitä saatua palautetta on hyödynnetty työkalun kehittämiseen koko kehitystyöajan vuoden 2015 loppupuolelle asti. Käytöstä on kerätty käyttäjäpalautetta palautelinkin avulla. Työkalun kehittämiseen on osallistunut laaja joukko työkalun kokeilijoita SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmän lisäksi. Näitä ovat esteettömyys opintoihin liittyen SAMK:n sekä Turun ammattikorkeakoulun (Turku AMK) opiskelijat ja opettajat. Invalidiliiton kouluttamat esteettömyyskartoittajat SAMK:ista, Turku AMK:sta sekä Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueelta sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöitä. (Tupala henkilökohtainen tiedonanto 28.2.2016.) Omassa opinnäytetyössäni käytän samaa käyttäjäpalautelomaketta, johon on lisätty muutama kysymys täydentämään tutkimuskysymyksiäni.

Tällä hetkellä OIVA-työkalu löytyy <http://oiva.esteeton.fi> -sivuston alta. Se sisältää lomakkeet julkisen ympäristön esteettömyyskartoitukseen ESKEH, liikuntatilojen esteettömyyskartoituslomakkeen sekä tilojen esteettömyyskartoituksen aistit huomioiden. (Kaikille www-sivut 2016.) Työssäni keskityn kotiuttamistyökalun eli kotiympäristön esteettömyyden tarkastelu -lomakkeen soveltuvuuden ja käyttäjäkokemusten tulkintaan. Lomake ei ole vielä julkisesti saatavilla.

2.5 Kotiuttamistyökalu

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelmassa opiskellut Lilli Vepsä osallistui kotiuttamistyökalun kehittämiseen osana opinnäytetyötään vuonna 2014. Hän

kehitti sähköisen työkalun kartoituslomakkeiden sisällöt ja siihen liittyvät raportointiominaisuudet. Kehittämistyössä osallisina olivat myös SAMK:n asiantuntijat, opiskelijat sekä Porin perusturvan Kuntoutus- ja sairaalapalveluiden ja vanhuspalveluiden kotihoito. Kotiuttamistyökalu kehitettiin alun perin helpottamaan ikääntyneiden perusterveydenhuollon lonkkapotilaiden kotiutustilanteita. (Tupala henkilökohtainen tiedonanto 28.2.2016.) Kartoituslomake suunniteltiin soveltuvan kaikille asuinmuodoille. Lomakkeen avulla tarkastellaan asuintilan fyysisen ympäristön kartoittamista esteettömyys suositusten mukaisesti. Esteettömyys suositukset ovat rakennusmääräysten mukaisia. (Vepsä 2014, 16, 18.)

3 KOULUTUS JA OPPIMINEN

Opinnäytetyön toiminnallisena osiona pidettiin kotiuttamistyökalun käyttöön liittyvä koulutus kokeiluun osallistuville. Koulutuksen tavoitteena oli, että kokeiluun osallistujat osaavat käyttää kotiuttamistyökalua itsenäisesti sekä vastata palautelomakkeeseen. Koulutuksen aikana osallistujille annettiin mahdollisuus kysyä vastaan tulevista ongelmakohdista. Koulutuksen jälkeen he saivat käyttäjätunnukset ja salasanan työkalun käyttöä varten.

3.1 Koulutus

Koulutuksen suunnittelussa on tärkeää tietää mihin tarpeeseen koulutus järjestetään. Usein koulutuksen tilaajalla ja osallistujilla on omat tavoitteensa, jotka tuovat kouluttajalle haastetta koulutusta suunniteltaessa. Työelämäkoulutuksessa osallistujat muodostuvat työntekijöistä ja tilaaja on yritys tai organisaatio. Koulutuksen tavoitteet muodostuvat suunnittelun ja toteutuksen aikana, yhteistyössä tilaajan kanssa. Tavoitteet tulevat käytännön työstä sekä organisaation tarpeesta. Niihin vaikuttavat myös koulutukseen käytettävät resurssit sekä kouluttajan oma osaaminen. (Kupias & Koski 2012, 11-12.)

Koulutuksen tavoitteena on yleensä saada muutosta koulutukseen osallistuvien toiminnassa. Sillä pyritään vaikuttamaan osallistujan yksittäisen taidon tai monimutkaisemman osaamisen muutokseen tiedossa, taidoissa sekä asenteissa. Uuden toimintatavan käyttöönottoon vaikuttaa koulutus sekä työympäristön tuki. Tärkeää on saada osallistujat työstämään aktiivisesta opittavaa asiaa. Hyvän kouluttajan tulisi miettiä miten oma asiantuntijuus tukee osallistujia työssään ja millaista oppimista ja oivalluksia sen pitäisi tuottaa. (Kupias ym. 2012, 14, 16-17.)

Kouluttaja voi toimia koulutuksessa joko asiantuntijana tai kouluttajana. Asiantuntija luennoi asiasta oman näkökulman ja arvioiden varassa. Kouluttaja miettii koulutuksen tavoitteet osallistujalähtöisesti. Hän pyrkii asiantuntemuksellaan lisäämään osallistujien oppimista ja kehittymistä. Koulutus kohdistuu tarpeeseen, kun asiat tuodaan esille tilaajan ja osallistujien näkökulmasta. Koulutuksen ilmapiiriin ollessa rento ja turvallinen on oppiminen helpompaa. (Kupias ym. 2012, 20-21.) Koulutuksen toteuttamiseen ja suunnitteluun vaikuttaa kouluttajan oma oppimiskäsitys, joka voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Vaikutus näkyy mm. siinä mitä asioita koulutuksessa painotetaan ja millaisia opetusmenetelmiä valitaan. Oman oppimiskäsityksen tiedostaminen olisi hyvä tunnistaa ja miettiä sitä koulutusta suunniteltaessa. (Kupias 2007, 111-112.)

Koulutuksen onnistumisella on merkitystä ja sillä voidaan motivoida muutokseen. Uuden toimintatavan käyttöön otossa tarvitaan työympäristön tukea, jotta toimintaa saadaan muuttumaan. Osaamisen kehittymiseksi on tärkeää, että työntekijällä on halu oppia. Kouluttajan olisi tärkeä saada osallistujat ymmärtämään, että uuden oppiminen vie alussa aikaa, mutta hyöty näkyy myöhemmin. Esimiehen tehtävä motivoida työntekijöitä muutoksen edessä on suuri. (Kupias ym. 2012, 16, 31.)

3.2 Uuden asian oppiminen

Oppiminen on tiedon rakentamisen prosessi, jonka tuloksena ihminen liittää uutta tietoa ja ennalta tietämäänsä tai muokkaa ennakkokäsityksiään. Uusi tieto voi tarkentaa tai syventää vanhaa tietoa. Se voi myös asettaa koko ajattelun uuteen valoon. Oppimiseen vaikuttaa kaikki ennakkotieto ja kokemus, mitä ihmiselle on kertynyt. Se miten ihmisen suhtautuu uuteen tietoon, oppimiseen ja opiskeluun on yksilöllistä. (Repo-

Kaarento 2007, 15-16.) Engeströmin (1992) mukaan edellä kuvattua oppimista voidaan kutsua mielekkääksi oppimiseksi. Oppimisen mielekkyyden tuo uuden tiedon ja uuden tehtävän sulauttamisen aikaisempaan osaamiseen. Ellei tällaista mielekästä oppimista synny opittava tieto jää merkityksettömäksi ja unohtuu helposti. (Engeström 1992, 19.)

Perusta oppimiselle on sisäistäminen, jossa aineelliset teot muuttuvat ajatuksiksi. Opittavan asian voi sisäistää huonosti ja pinnallisesti sekä kokonaisuuden hahmottaen. Pinnallinen oppiminen voidaan kuvata tietona, jota kuvataan yksinkertaisten assosiaatioiden ja mieleen palauttamisen avulla. Tieto nimetään ilmiöinä, kuvaillaan, vertaillaan ja luokitellaan. Oppiessa syvällisemmin ihminen hahmottaa kokonaisuuksia, osaa analysoida eli erottaa kokonaisuuksien sisäisiä suhteita ja oleellisia tekijöitä. Hän osaa muodostaa malleja, soveltaa ja tuottaa uusia oivalluksia. (Engeström 1992, 20.)

Oppiessamme uutta asiaa peilaamme sitä aina vanhoihin kokemuksiimme. Oppiminen edellyttää tiedon aktiivista työstämistä ja opittavan asian oivaltamista sekä ymmärtämistä. Näiden tekijöiden kautta opittu asia muuttuu henkilön osaamiseksi ja osaksi hänen toimintaansa. Oppimista edistävät tekijät ovat tavoitteellisuus, motivaatio, kokonaisuuksien hahmottaminen, aktiivisuus oppimisessa, ilmapiiri sekä vuorovaikutus ja palaute. Opimme asiat omien vahvuksiemme kautta. Oppimistyylit voidaan jakaa esim. eri oppimiskanavoiden kautta tapahtuvaan oppimiseen. Visuaalinen oppija oppii kuvien ja kokonaisjäsennyksen avulla. Auditiivinen oppija käyttää kuuloaistiaan ja tärkeää on asioiden looginen eteneminen. Kinesteettinen oppija oppii liikkeen ja tekemisen kautta. Taktiiliselle oppijalle on tärkeää käsin tekeminen ja koskeminen. Oppijat eroavat toisistaan myös asian etenemisen suhteen ja siinä ovatko he oppiessaan syvä- vai pintasuuntautuneita. (Kupias, Peltola & Pirinen 2014, 109, 111, 123.)

Oppimiseen vaikuttava tekijä on myös ihmisen tiedonkäsittelykyky. Samankaltaisessa oppimistilanteessa voi ihmiset oppia eriasioita. Myös eri ajankohtana tapahtuva oppiminen voi olla erilaista samalle henkilölle. Osaaminen syntyy oppimisen kautta. (Koskinen 2015, 16-17.)

3.3 Motivaatio uuden asian oppimisessa

Oppiminen voidaan nähdä prosessina, joka etenee osatekijöiden kautta. Oppimisen lähtökohdaksi on tietoisuuteen noussut ongelma ja ristiriita, joka ilmenee osaamisessa. Engeström (1992) jakaa oppimisen seuraaviin osatekijöihin: motivoituminen, orientoituminen, sisäistäminen, ulkoistaminen, arviointi sekä kontrolli. Hänen mukaansa täydellisessä oppimisprosessissa oppija etsii jollekin ilmiökokonaisuudelle yleispätevää ja toimivaa selitysmallia. Hän koettelee sitä käytännössä ja pyrkii korjaamaan sitä.

Osatekijät Engeströmin (1992) määrittelemänä:

- 1) Motivoituminen tarkoittaa opittavaa asiaa kohtaan heräävää tietoista sisällöllistä mielenkiintoa. Ihmisen on tiedostettava ristiriita, joka muodostuu aieman opitun tiedon ja uuden tiedon välille. Ristiriita tiedostetaan ongelmatilanteissa, joissa entiset tiedot eivät riitä.
- 2) Orientoituminen tarkoittaa ennakkokuvan muodostamista opittavasta asiasta. Opittava asia on tärkeä nähdä toimivana järjestelmänä. Tietoa omaksutaan ja käytetään tehtävien ratkaisemisessa.
- 3) Sisäistäminen tarkoittaa uuden tiedon avulla aikaisemman toiminta- ja ajattelumallin muokkaamista ja muuttamista. Uusi tieto suhteutetaan aiemmin opittuun ja painetaan mieleen. Tietoa jäsennetään ja selitetään.
- 4) Ulkoistaminen tarkoittaa opitun asian soveltamista käytäntöön. Sillä on ratkaiseva merkitys opitun asian arvioimisessa ja testaamisessa sekä sen sisäistämisessä.
- 5) Arviointi tarkoittaa sitä, että opittua asiaa tarkastellaan kriittisesti.
- 6) Kontrolli tarkoittaa oppimisprosessin arviointia sekä parantamista (Engeström, 1992, 45-47.)

3.4 Oppimisen edellytys

Motivaatio on oppimisen edellytys ja ilman sitä on mahdotonta sisäistää asioita. Työelämäkoulutuksessa työntekijällä on yleensä omakohtainen mielenkiinto asiaa kohtaan, silti motivaatiovaikeuksia voi ilmetä. Opiskelumotivaatiota on mahdollista tarkastella eri tyyppien mukaan. Puhutaan tilannekohtaisesta motivaatiosta, kun opittava

asia halutaan oppia uutuudenviehätyksen takia esim. kiinnostavan koulutuksen aikana. Tällöin motivaatio on altis häiriöille, se on lyhytjännitteistä ja suuntautuu usein toisarvoisiin asioihin. Välineellinen opiskelumotivaation ollessa kyseessä oppiminen voi tapahtua ulkoisten asioiden palkkioiden tavoitteluun esim. arvosanojen vuoksi. Opiskelu tähtää vain suoriutumiseen ja selviytymiseen. Opittu asia opetellaan mahdollisimman helposti ja se unohdetaan pian suorituksen jälkeen. (Engeström 1992, 28-29.)

Motivaatio on sisällöllinen ja tietoinen, kun asia halutaan oppia sen sisällöllisen mielenkiinnon ja käyttömahdollisuuksien vuoksi esim. ammattitaitoa kehitettäessä. Opiskelumotivaatiota miettiessä oppijan on osattava tiedostaa omat ristiriidat opitun asian ja vanhan tietotason välillä. (Engeström 1992, 28-29, 31.) Työelämän motivaatio tekijät voivat olla työn sisällölliset tekijät, kuten työtehtävien mielenkiintoisuus (Kupias, Peltola & Saloranta 2011, 173).

Motivaatio auttaa ihmisen suuntaamaan energiansa tiettyyn suuntaan. Kupias ym. (2011) lainaa teoksessaan Furman & Aholan 2002 ajatusta motivaation jakamista kolmeen tyypilliseen osatekijään. Näitä ovat: asian tärkeys itselle, onnistumisen todennäköisyyteen sekä tekemisen iloon. Näiden tekijöiden painoarvo riippuu työntekijästä, asiasta ja tilanteesta. Jos jokin osatekijä uupuu, motivaatiota ei todennäköisesti ole. Motivaatio on helposti tai vaikeasti muutettavissa oleva tekijä. Se on tilannekohtaista ja muuttuvaista esim. ajankohdan tai ihmisen saaman palautteen mukaan. (Kupias ym. 2011, 173-175.)

Oppimisessa on tärkeä huomioida reflektoinnin ajatus. Oppiessa uutta ihminen saattaa poimia vain ne ajatukset, jotka tukevat vain hänen aikaisempaa ajattelua. Olisi tärkeää nähdä kriittisesti aikaisemmat toimintamallit ja verrata niitä uuteen opittuun asiaan. Kupias & Koski (2012) lainaa teoksessaan Mezirow.n (1991) kuvausta reflektoinnista. Reflektoinnin tavoitteena on pystyä ymmärtämään omaa toimintaa paremmin. Tarkoituksena on pohtia omia kokemuksia, ajattelua ja toimintaa kriittisesti sekä tarkastella useista eri näkökulmista. Mezirow.n (1991) mukaan omien perusnäkemysten pohdinta sisältyy aina merkittäviin oivalluksiin ja oppimiskokemuksiin (Kupias ym. 2012, 33, 35.)

4 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni on käyttäjätutkimus, joka sisälsi toiminnallisen osion. Tutkimustavan valinta tuli työntilaaajan puolelta. Toiminnallisena osiona pidettiin kokeiluun osallistujille kaksi samansisältöistä koulutusta. Työni tavoitteena oli selvittää kotiuttamistyökalun soveltuvuutta kodin fyysisen esteettömyyden arviointiin Porin perusturvassa. Opinnäytetyöni tulokset tulevat SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmän käyttöön jatkokehittelyä varten.

Opinnäytetyöni avulla haen vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Miten kotiuttamistyökalu toimii kodin fyysisen esteettömyyden arvioinnissa?

Mitä hyötyä kotiuttamistyökalun käytöstä on käytännön työssä Porin perusturvassa?

5 OPINNÄYTETYÖN ETENEMINEN JA MENETELMÄT

5.1 Opinnäytetyön eteneminen

Tammikuussa 2016 sain aiheeni SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmältä. Porin perusturvan kuntoutuspalvelujen fysioterapeutti Arja Snäkin otti yhteyttä SAMK:n opettajaan ja Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmän jäsenen lehtori Sirpa Jaakkola-Hessoon. Porin perusturvalla oli tarve saada käyttöönsä työkalu, joka helpottaa kodin esteettömyyden arviointia kotiuttamistilanteessa. Aiemmin he olivat arvioineet esteettömyyttä erilaisten lomakkeiden avulla. Lomakkeiden täyttäminen asiakkaiden kotona oli vaikuttanut sekä työläältä että hitaalta ja oli tarve saada helpompi tapa arvioida esteettömyyttä asiakkaan kotona. Yhteistyö lähti käyntiin sähköpostikeskustelujen kautta. Työn tilaajaksi muodostui SAMK:n Esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmä.

Kokeiluun osallistujat valikoituivat Porin perusturvan kuntoutus- ja sairaalapalveluiden sekä kotihoidon vapaaehtoisista työntekijöistä. Näille työntekijöille kodin esteettömyyden arviointi piti olla ennestään tuttua. Osallistujia ilmoittautui Ulvilasta kolme lähihoitajaa, yksi kodinhoitaja sekä kolme fysioterapeuttia. Porin perusturvan Maantienkadun yksiköstä neljä fysioterapeuttia, yksi kuntoutusohjaaja sekä yksi toimintaterapeutti. Yhteensä osallistujia oli 13.

5.2 Koulutuksen toteuttaminen

Kotiuttamistyökalun koulutustilaisuuksia järjestettiin kaksi. Toinen Porin perusturvan Maantienkadun yksikössä ja toinen Ulvilan terveystieteiden keskuksessa. Koulutukset tapahtuivat 3.3.2016. Osallistujia koulutuksissa oli yhteensä 12. Koulutuksen suunnittelussa otettiin huomioon osallistujien aiempi kokemus esteettömyyden arvioinnista sekä toiminnallinen oppimistapa.

Koulutuksen tavoitteena oli, että osallistujat osaavat käyttää koulutuksen jälkeen kotiuttamistyökalua itsenäisesti. Opetuksessa käytettiin esimerkkitapausta, joka näytettiin tietokoneelta. Esimerkkitapausten avulla kotiuttamistyökalu käytiin kohta kohdalta läpi ja osallistujat saivat samalla harjoitella kartoituslomakkeen täyttämistä. Eteneminen tapahtui osallistujien tahtiin. Lopuksi käytiin läpi palautelomakkeen sisältö (Liite 1). Koulutuksen jälkeen osallistujat pääsivät heti käyttämään kotiuttamistyökalua työssään. Kokeilu-aikaa oli toukokuun puoleen väliin asti. Jokaisen osallistujan tuli tehdä käyttökokemuksistaan vähintään kolme sähköistä palautetta kokeilun aikana. Koulutuksen jälkeen jokainen sai käyttöönsä oman käyttäjätunnuksen ja salasanan, joiden avulla he pääsivät käyttämään työkalua. Koulutuksesta he antoivat kirjallisen palautteen.

Koulutuksen suunnittelussa otettiin huomioon koulutuksen tavoite tilaajan näkökulmasta sekä oppimistavoite kohderyhmää ajatellen. Opetustavoitteet pohjautuivat koulutuksen selkeään etenemiseen ja esittämiseen. Ajankäyttösuunnitelmassa otettiin huomioon kohderyhmän osallistumismahdollisuus ja heidän resurssinsa koulutukseen. Koulutuksen toteutumisessa otettiin huomioon koulutuksen sijainnit kohderyhmän

mukaan. Kohderyhmät itse valitsivat tilat, joissa koulutus toteutui. Materiaali ja koulutusmenetelmä suunniteltiin kohderyhmä huomioiden.

5.3 Käyttäjätutkimus

Käyttäjät kokeilivat käytännön työssä kotiuttamistyökalun käyttöä maaliskuusta toukokuuhun. He olivat saaneet käyttöönsä SAMK:lta kaksi tablettitietokonetta helpottamaan työskentelyä. Tarkoituksena oli tehdä kartoitus asiakkaan kotona tablettitietokoneen tai älypuhelimien avulla. Lomake oli myös mahdollista tulostaa ja siirtää tietokoneelle myöhemmin. Kartoituksen olisi voinut tehdä omalla tai työpaikan älypuhelimella. Kartoitukseen ei tule asiakkaan henkilökohtaisia tietoja ja tulokset näkyvät vain kartoituksen tehneelle. Tietoturvasyistä kokeilijoiden esimies kielsi älypuhelimella kartoituksen tekemisen.

Käyttäjätutkimuksia eli erilaisia käyttötiedon hankkimistapa menetelmiä on kehitelty satoja eri tieteenaloilla ja yrityksissä (Hyysalo 2006, 67). Käyttäjätutkimus on tarpeen tehdä tuotekehityksen käytettävyyden vaatimusmäärittelyn tueksi. Tuote ei ole vielä siinä muodossa mikä on tavoitteena esim. tavoite voi olla uudelleen suunnittelu tai tuotetta ei ole olemassa lainkaan. Ennen kuin aletaan määritellä uutta tuotetta, tuoteparannusta tai muuta tavoitetta, tulkintaa tehdään mm. käyttäjien käyttäytymisestä ja toiminnoista. (Väyrynen, Nevala & Päivinen 2004, 113.) Käyttäjätutkimuksen menetelmät pohjautuvat muutamaankin yleisempään työtapaan, joista on luotu uusia menetelmiä. Näitä menetelmiä ovat mm. käyttäjien kanssa tehtävä suora yhteistyö, havainnointi, haastattelut ja käytettävyydetutkimukset. Haastattelut ovat yksi tiedonhankinnan menetelmätapa. Ne voidaan jakaa neljään eri päätyyppiin: kysely- ja strukturoitu haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu ja avoin haastattelu. Havainnointi tai käytettävyydetutkimuksessa on usein myös haastattelun eri muotoja. (Hyysalo 2006, 67-68.)

Käytettävyydetutkimuksella selvitetään kuinka testaajat pystyvät suoriutumaan heille määrätystä tehtävästä laitteen avulla. Kartoittaminen on systemaattista ja ennakoivaa. Käytettävyydetutkimuksella saadaan tietoa, miten käyttäjät olettavat tuotteen toimivan, millaisia ongelmia käytössä ilmenee sekä miten käyttäjät lähestyvät tuotetta. Usein

tulokseksi saadaan lista korjausehdotuksia. (Hyysalo 2006, 47.) Käytettävyydellä tarkoitetaan sitä miten hyvin tuotteen avulla käyttäjä saavuttaa tavoitteensa, tuloksellisesti, tehokkaasti ja käyttäjää tyydyttävällä tavalla tietyssä käyttökontekstissa. Käytettävyys on käyttäjän suhteellinen kokemus käytön onnistumisesta ja se on aina käyttäjä- ja tilannekohtaista. (Ovaska, Aula & Päiväranta 2005, 16.)

Opinnäytetyössäni käytin aineistonkeruumenetelmänä käyttäjäpalautelomaketta. Lomakelinkki oli sijoitettu kotiuttamistyökalun etusivulle. Lomakkeen täyttämiseen arveltiin menevän noin 5–10 minuuttia. Palautelomakkeen oli tehnyt SAMK:n Esteettömyys -ja saavutettavuus työryhmä heidän tavoitteidensa perusteella. Lisäsin kyselyyn muutamia avoimia kysymyksiä opinnäytetyötäni varten. Palautteeseen oli 13 osallistujan määrä vastata kolme kertaa, jolloin vastauksia olisi tullut 36 kappaletta.

Kyselyaineisto kerätään standardoidusti eli kysytään kaikilta vastaajilta samoin. Kohderyhmä muodostaa otoksen tietystä perusjoukosta. Kyselytutkimuksen avulla saadaan laaja tutkimusaineisto sekä se säästää tutkijan aikaa. Aineisto saadaan nopeasti käsiteltyä tallennettuun muotoon ja analysointi tilastollisen analyysitavan avulla voi alkaa. Aikataulu ja kustannukset ovat myös arvioitavissa melko tarkkaan. Heikkoutena pidetään pinnallista aineistoa ja tutkimuksia teoreettisesti vaatimattomina. Haitoiksi ollaan todettu myös, ettei ole varmuutta miten vakavasta vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen. Lisäksi on vaikea kontrolloida väärinymmärryksiä, vastaajien tietämystasoa aihealueesta tai asiaan perehtymisestä ei ole tietoa sekä joissakin tapauksissa vastaamattomuus voi nousta suureksi. Hyvän lomakkeen tekeminen vaatii aikaa ja tietoa sekä taitoa tutkijalta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 193, 195.)

5.4 Osallistujat

Vastaajia oli yhdeksän henkilöä 12 hengen osallistujajoukosta. Heistä kuusi oli fysioterapeutteja, yksi lähihoitaja, yksi toimintaterapeutti sekä yksi kuntoutusohjaaja. Vastaajien ikäjakauma oli 24–57 vuotta. Työkokemusta heillä oli 1–30 vuotta. Yhdellä vastaajalla alle vuoden tai ei lainkaan. Vastaajilla oli erilaisia kokemuksia esteettömyyden arvioinnista. Osa vastaajista kartoitti esteettömyyttä työssään säännöllisesti,

osalla oli perustietämys ja joku oli käynyt esteettömyyskartoitusopintoja. Pitkän työuran kautta tullut kokemus nähtiin hyödyksi. Osa vastaajista oli kouluttautunut lisää ergonomia tai esteettömyys opintojen avulla. Aikaisemmin arviointi oli tehty havainnoiden, haastatellen ja muistiinpanoja tehden. Arviointi oli keskittynyt apuvälinetarpeen arviointiin ja riskienkartoittamiseen elinympäristössä sekä asiakkaan toimimiseen kodissa. Työntekijän ammattitaito oli vaikuttanut havainnoinnin laajuuteen. Kotiuttamistyökalua oli käytetty arvioivan kotikäynnin yhteydessä ennen asiakkaan kotiutumista, sen avulla oli tarkistettu kotiutumisen jälkeen kodin esteettömyys, sitä oli käytetty kotona asumisen arviointiin, apuvälinetarpeen arvioinnin yhteydessä sekä arviointikäynnin yhteydessä. Vastaajat arvioivat kotiuttamistyökalun käytettävyyttä eri kartoittamiskohteissa, joita olivat sisäänkäynti, yleiset sisätilat, makuuhuone, wc-tila, peseytymistila ja keittiö.

6 TUTKIMUSTULOKSET

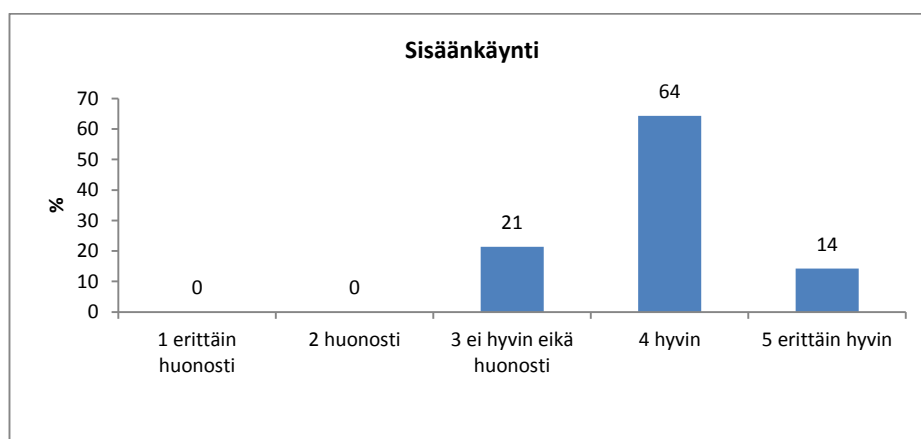
Tutkimustulokset sain SAMK:n opettaja Hanna Tommilalta, joka oli muuttanut tulokset taulukkomuotoon. Käytin taulukoiden tekemiseen ja tulosten laskemiseen Excel 2016 sekä Tixel 11.01 -ohjelmaa. Kotiuttamistyökalun palautteeseen oli vastattu maaliskuu-toukokuun aikana 15 kertaa, jolloin vastausprosentiksi tuli 41,6 %. Vastausaikaa lisättiin toukokuun puolesta välistä toukokuun loppuun, koska vastauksia toukokuun puoleenväliin ei ollut kertynyt riittävästi. Vastaajat olivat tänä aikana käyttäneet kotiuttamistyökalua 1–5 kertaa. Suurin osa vastauksista oli annettu ensimmäisen tai kolmannen käytön jälkeen. Vastaajat arvioivat seitsemään kysymykseen miten hyvin kotiuttamistyökalu oli palvellut esteettömyyden arvioinnissa. Vastausvaihtoehtoina oli kyllä ja ei. Kyllä -vastanneita pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5 kuinka hyvin se oli palvellut. 1 vastasi vaihtoehtoa erittäin huonosti ja 5 vaihtoehtoa erittäin hyvin.

Ei -vastanneilta pyydettiin vastaamaan avoimella kysymyksellä mistä he haluaisivat lisää informaatiota. Vastauksista kävi ilmi, että myös ei -vastanneet olivat arvioineet

asteikolla 1–5 palvelun soveltuvuutta. Osa vastanneista oli vastannut kyllä ja ei. Tulosten tulkinnassa päädyttiin siihen, että ei -vastanneiden vastaukset asteikon tulkinnassa oli ristiriidassa kyllä -vastanneiden kanssa. Tulosten luotettavuuden parantamiseksi ei -vastanneiden arviointi jätettiin pois. Käsiteltäväksi jäi heidän kehittämisehdotuksensa. Kaikki ei -vastanneet eivät olleet antaneet lisää informaatiota arvioinnin kohteeseen. Kyllä ja ei -vastanneiden vastaukset jätettiin arviointiin tulkiten ne kyllä vastauksiksi, vaikka heidän mielipidettään ei voinut selkeästi tulkita.

6.1 Sisäänkäynti

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu sisäänkäynnin esteettömyyden arvioinnissa. 13 (86,6 %) vastaajan mielestä oli palvelut kohteen esteettömyyden arvioinnissa. Yhden (6,7 %) vastaajan mielestä ei ollut palvelut ja yhden (6,7 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvelut. Kyllä vastauksen tehneitä pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5 kuinka hyvin se oli palvelut (Kuvio 1). Kahden (14,3 %) vastaajan mielestä erittäin hyvin, yhdeksän (64,3 %) vastaajan mielestä hyvin ja kolmen (21,4 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti.

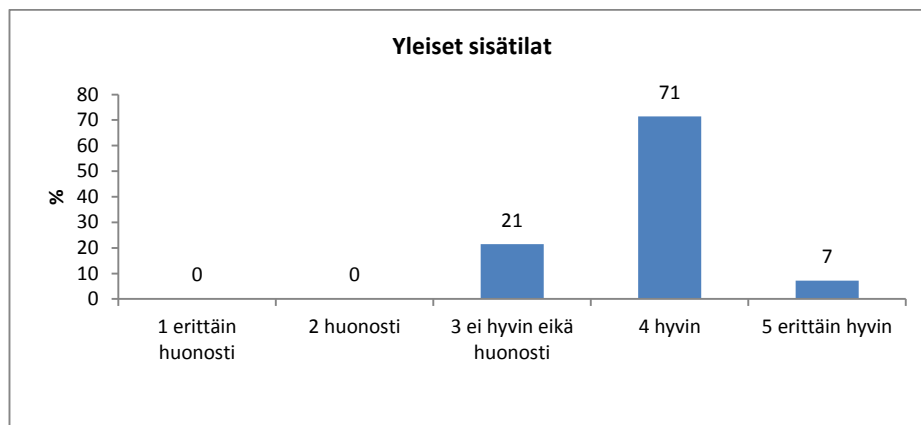

Kuvio 1 Sisäänkäynti

Vastaajat, joiden mielestä kotiuttamistyökalu ei ollut palvellut sisäänkäynnin yhteydessä antoivat avoimen kysymyksen avulla kehittämisehdotuksia. Yksi vastaaja kaipasi arviota hissien toimivuudesta esim. ohjauspaneelin väreistä. Yksi vastaaja toivoi kysymyksen lisäksi piha-alueen esteettömyyden kartoitusta.

6.2 Yleiset sisätilat

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu sisäänkäynnin esteettömyyden arvioinnissa. 12 (80 %) vastaajan mielestä oli palvellut kohteen esteettömyyden arvioinnissa. Yhden (6,7 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellut ja kahden (13,3 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellut. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin kotiuttamistyökalu palveli esteettömyyden arvioinnissa (Kuvio 2). Yhden (7,2 %) vastaajan mielestä erittäin hyvin, 10 (71,4 %) vastaajan mielestä hyvin ja kolmen (21,4 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti.

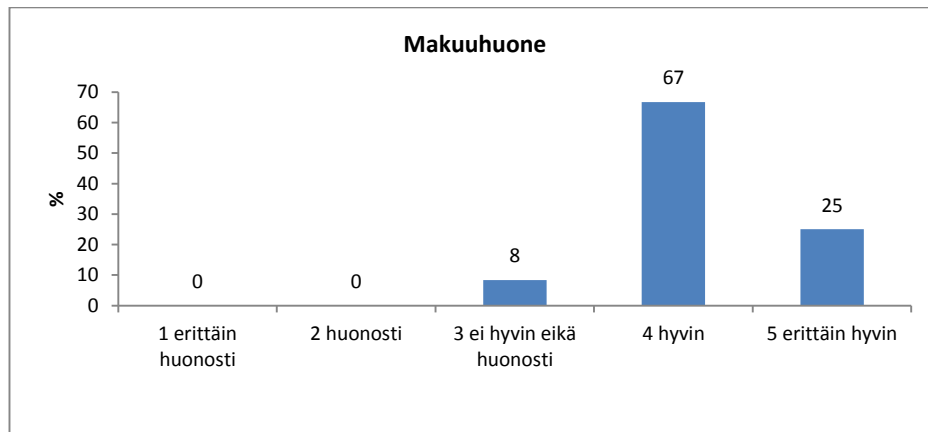
Kuvio 2 Yleiset sisätilat

Kehittämisehdotuksiksi yleisiin sisätiloihin toivottiin olohuoneen sekä yleisten kuluväylien kartoitusta omiin osioihin.

6.3 Makuuhuone

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu makuuhuoneen esteettömyyden arvioinnissa. 11 (73,3%) vastaajan mielestä oli palvellut kohteen esteettömyyden arvioinnissa. Kolmen (20 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellut ja yhden (6,7 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellut. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin kotiuttamistyökalu palveli esteettömyyden arvioinnissa (Kuvio 3). Kolmen (25 %) vastaajan mukaan erittäin hyvin. Kahdeksan (67 %) vastaajan mielestä hyvin ja yhden (8 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti. Kolme vastaajaa, joiden mielestä kotiuttamistyökalu ei ollut palvellut esteettömyyden arvioinnissa, eivät olleet antaneet kehittämisehdotuksia.

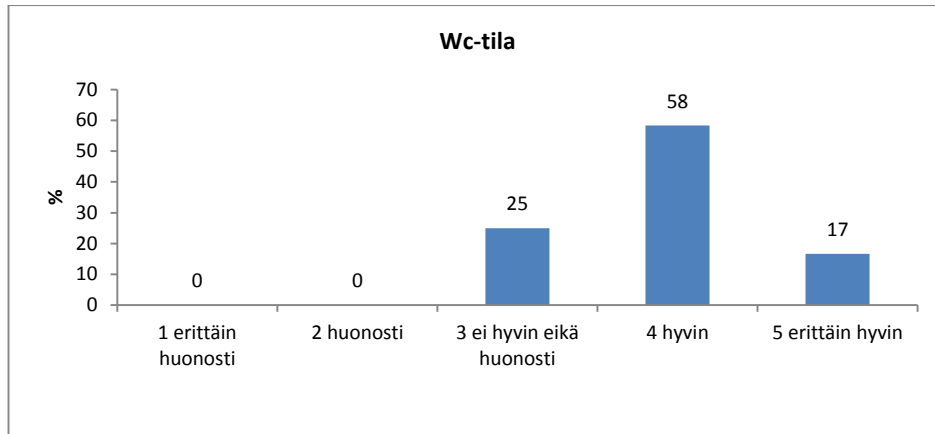

Kuvio 3 Makuuhuone

6.4 Wc-tila

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu wc-tilan esteettömyyden arvioinnissa. 11 (73,3 %) vastaajan mielestä kotiuttamistyökalu oli palvellut kohteen esteettömyyden arvioinnissa. Kolmen (20 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellut ja yhden (6,7 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellut. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin kotiuttamistyökalu palveli esteettömyyden arvioinnissa (Kuvio 4). Kahden (17 %) vastaajan mielestä erittäin hyvin, seitsemän (58 %) vastaajan mielestä hyvin ja kolmen (25 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti. Kolme vastaajaa

joiden mielestä ei ollut palvellet wc-tilan esteettömyyden arvioinnissa, ei ollut antanut kehittämisehdotuksia.

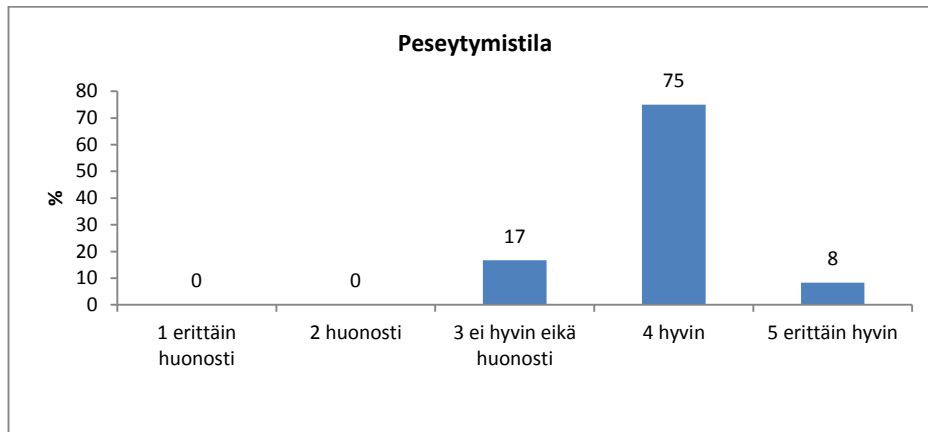

Kuvio 4 Wc-tila

Kyllä -vastanneet olivat toivoneet kehittämisehdotuksena lavuaarin ja käsisuihkun erillisen huomioinnin.

6.5 Peseytymistila

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu peseytymistilan esteettömyyden arvioinnissa. 10 (66,6 %) vastaajan mielestä kotiuttamistyökalu oli palvellet kohteen esteettömyyden arvioinnissa, kolmen (20 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellet ja kahden (13,4 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellet. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin kotiuttamistyökalu palveli esteettömyyden arvioinnissa (Kuvio 5). Yhden (8 %) vastaajan mielestä erittäin hyvin, yhdeksän (75 %) vastaajan mielestä hyvin ja kahden (17 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti.

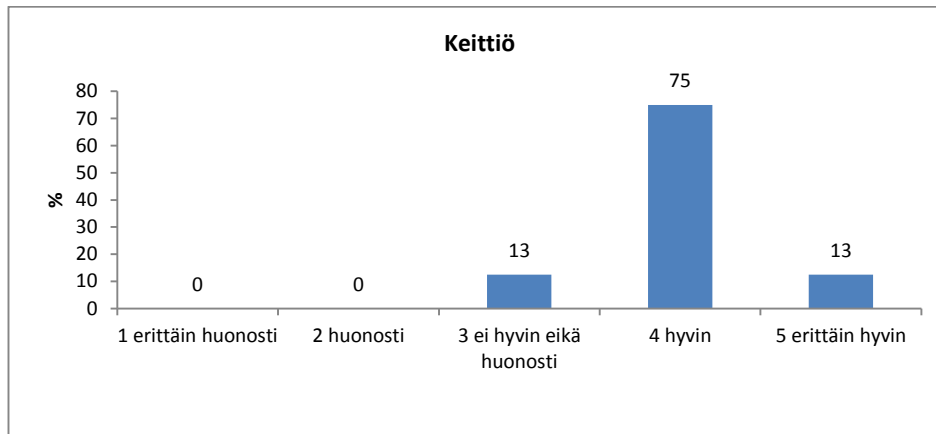

Kuvio 5 Peseytymistila

Kehittämisehdotukseksi oli toivottu lattiamateriaalin huomiointi sekä lavuaarille menoa ja siinä toimimisessa kartoittamista.

6.6 Keittiö

Vastaajat arvioivat palveliko kotiuttamistyökalu keittiön esteettömyyden arvioinnissa. Seitsemän (46,6 %) vastaajan mielestä oli palvellut kohteen esteettömyyden arvioinnissa. Seitsemän (46,6 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellut ja yhden (6,8 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellut. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin kotiuttamistyökalu palveli esteettömyyden arvioinnissa (Kuvio 6). Yhden (12,5 %) vastanneen mielestä erittäin hyvin, kuuden (75 %) vastanneen mielestä hyvin ja yhden (12,5 %) vastaajan mielestä ei hyvin eikä huonosti.

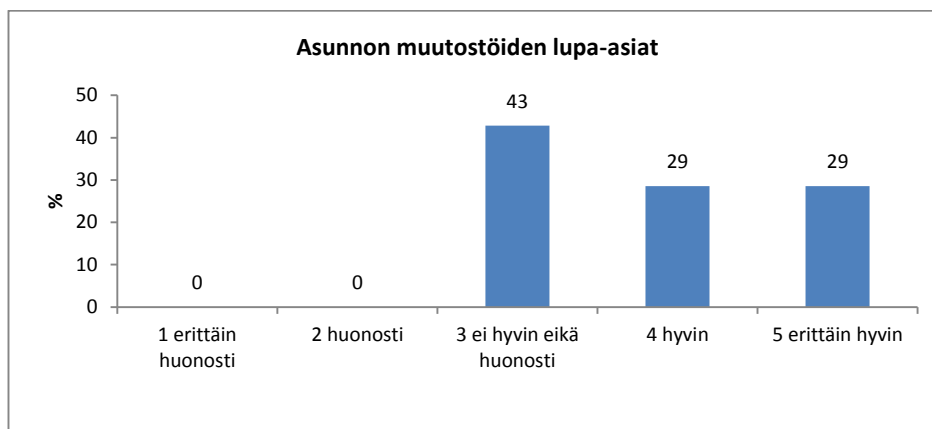

Kuvio 6 Keittiö

Keittiön kehittämisehdotukseksi oli toivottu tasojen, kaappien ja keittiön kalusteiden suositeltavan korkeuden arviointia. Vastaajien mielestä pelkästään liikkumisen arviointi ei riitä ja toiveena oli, että asiakkaan toimimista keittiössä voisi myös arvioida.

6.7 Asunnon muutostöiden lupa-asiat

Vastaajat arvioivat kuinka hyvin kotiuttamistyökalu oli palvellut asunnon muutostöiden lupa-asioiden arvioinnissa. Neljän (26,7 %) vastaajan mielestä oli palvellut, kahdeksan (53,3 %) vastaajan mielestä ei ollut palvellut ja kahden (13,3 %) vastaajan mielestä kyllä ja ei palvellut. Yksi (6,7 %) vastaaja ei ollut vastannut kysymykseen lainkaan. Kyllä -vastanneet arvioivat asteikolla 1–5 kuinka hyvin työkalu oli palvellut asunnon muutostöiden lupa-asioissa (Kuvio 7). Kahden (28,6 %) vastaajan mielestä erittäin hyvin. Kahden (28,6 %) vastanneen mielestä hyvin ja kolmen (42,8 %) vastanneen mielestä ei hyvin eikä huonosti.

Kuvio 7 Asunnon muutostöiden lupa-asiat

Vastanneet olisivat kaivanneet tietoa, mistä lupa-asioita voi kysyä. Toivottiin asumistyyppien valintaa, joista esimerkkeinä palveluasunto, vuokra-asunto tai omistusasunto. Mainittiin, että lupa-asiat toivottaisiin liittyvän asumismuotoon.

” Tässä voisi omakotitaloasujalle ja kerrostaloasujalle omat ”lokeronsa”. Jos valitsee kerrostalo, esille tulee kyseistä asumismuotoa koskevat lupa-asiat. Jne.”

6.8 Kotiuttamistyökalun käyttäminen

Vastajat saivat arvioida kotiuttamistyökalun käyttöä myös avoimien kysymysten avulla. Kotiuttamistyökalua oli helppo käyttää 10 (66,7 %) vastaajan mielestä. Neljä (26,6 %) vastaajaa kokivat käytön hankalaksi. Yksi (6,7 %) vastaaja ei ollut vastannut kysymykseen lainkaan. Kartoituksen tekeminen oli kestänyt 30–60 minuuttia. Osa vastanneista oli käyttänyt apuna toista ammattihenkilöä. Yksi vastanneista oli saanut kartoituksen tehtyä viidennellä käyttökerralla 15 minuutissa. Tällöin taustatiedot oli etukäteen laitettu.

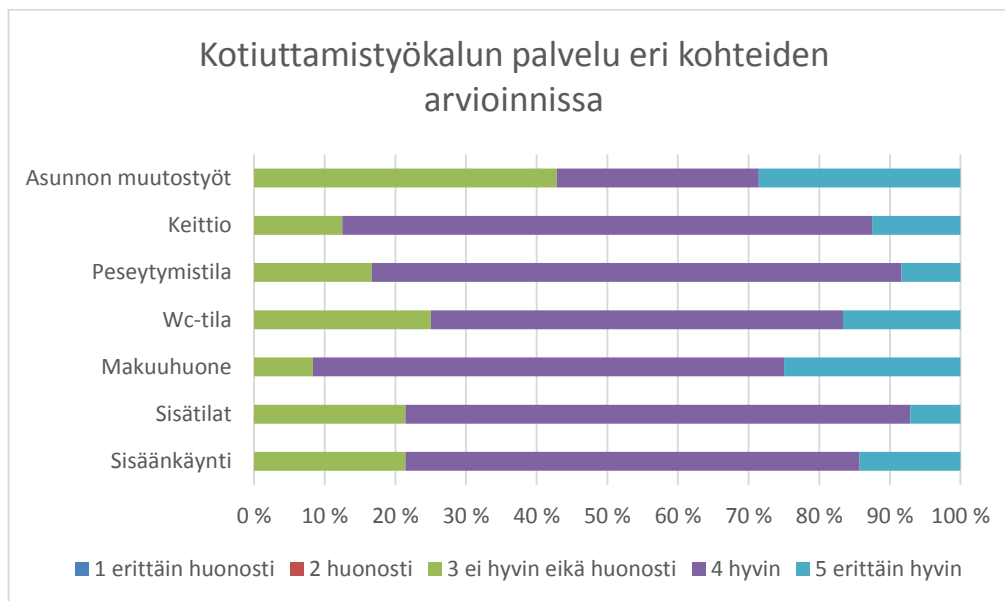
Kahdeksan (53,3 %) vastaajan mielestä kotiuttamistyökalu helpotti kodin esteettömyyden arviointia, mutta ei nopeuttanut toimintaa. Seitsemän (46,7 %) vastaajan mielestä

työkalun avulla ei ollut helpompaa eikä nopeampaa toimia. Kotiuttamistyökalusta saatua raporttia pidettiin tärkeänä ja siitä saatiin tietoa omaisten ja asiakkaiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Työkalun avulla kodin vaaratekijät sekä kodin tilat pystyttiin huomioimaan laajemmin. Työkalu lisäsi vastaajien tietämystä esteettömyys kriteereistä. Seitsemän (46,7 %) vastanneen mielestä esteettömyyden arviointi on luotettavampaa työkalun avulla tehtynä. Seitsemän (46,7 %) vastaajan mielestä työkalu ei edistänyt arvioinnin luotettavuutta. Yhden (6,6 %) vastaajan mielestä se jossain määrin oli luotettavampaa.

Kartoituksen tekemisen lisäksi aikaa oli mennyt toimistolla potilastietojärjestelmään kirjaamiseen. Vastaajien mielestä työkalun käyttö ja siihen kirjaaminen vaatii harjoittelua. Kartoitusta tehdessä tablettitietokoneen käyttäminen koettiin hankalaksi. Pöytäkoneella käyttö todettiin helpoksi. Vapaata tekstiä toivottiin olevan enemmän. Raportin kieliasun toivottiin olevan sujuvampi, jotta tekstiä ei tarvitsisi muokata myöhemmin lisää. Heikkoutena pidettiin työkalun selaamista, sivujen aukeamista ja hankalana löytää asunnon eri osia. Kameran käyttömahdollisuutta pidettiin tärkeänä, mutta kokeiluvaiheessa sitä ei ollut mahdollista käyttää. Työkalun toivottiin olevan käytännönläheisempi ja kysymysten yksinkertaisempia ja yksilöllisiä. Joidenkin vastaajien mielestä kartoittaminen vie huomion asiakkaalta.

6.9 Kotiuttamistyökalun palvelu eri kohteiden arvioinnissa

Kotiuttamistyökalun palvelua sisäänkäynnin yhteydessä oli arvioinut 14 vastaajaan (Kuvio 8). Yhdeksän (64,3 %) vastaajan mielestä se palveli hyvin (4). Yleisiä sisätiloja oli arvioinut 14 vastaajaa. Heistä 10 (71,4 %) vastaajan mielestä se palveli hyvin (4). Makuuhuonetta oli arvioinut 12 vastaajaa. Kahdeksan (66,6 %) vastaajan mielestä se palveli hyvin (4). Wc-tiloja oli arvioinut 12 vastaajaa. Seitsemän (58,3 %) vastaajan mielestä se palveli hyvin (4). Peseytymistilaa oli arvioinut 12 vastaajaa. Yhdeksän (75 %) vastaajan mielestä se palveli hyvin. Keittiötä oli arvioinut kahdeksan vastaajaa. Kuuden vastaajan (75 %) mielestä se palveli hyvin (4). Asunnon muutostöiden lupasioita oli arvioinut seitsemän vastaajaa. Kolmen (42,8 %) vastaajan mielestä se palveli ei hyvin eikä huonosti (3). Vastausten keskiarvoksi tuli 4.

Kuvio 8 Kotiuttamistyökalun palvelu eri kohteiden arvioinnissa

6.10 Käyttäjien antamia kehittämissuhteita

Vastaajat olivat maininneet seuraavia kehittämissuhteita:

”Ohjelmaa voisi selkeyttää niin, että huoneet voisi käydä läpi omassa järjestyksessä. Huonetta voisi klikata esim. makuuhuone ja sieltä aukeaisi kysymykset. Näin sinne olisi myös helpompi palata, kuin nykyisessä versiossa”.

” 1. Helpottamalla eri osioiden/huoneiden selailua, esim. laittamalla ne helposti auki klikkailtaviksi ”välilehdiksi” 2. Mielestäni tietyt senttimäärät ja pyörähdysympyrän mitat ovat turhia kodin esteettömyyden arvioinnissa, koska riittävän tilan määrittää kotioloissa yksittäisen asiakkaan toimintakyky ja mahdollisen apuvälineen tarve. Niin ollen suurpiirteisempi esim. ”onko wc-tilassa riittävästi tilaa kääntyä/liikkua” tai ”onko sisätilojen ovi-aukot riittävän leveitä turvalliseen liikkumiseen/ apuvälineen kanssa liikkumiseen” riittäisi”.

”Ei kovinkaan helppoa. Sivujen avautumisjärjestystä tuli noudattaa, jotta kirjaus oli sujuvaa. Jos halusi vaikka tehdä kartoituksen eri järjestyksessä jouduit selaamaan sivuja ja miettimään, että missähän sivulla se keittiö mahtoi olla. Sivut saisivat olla auki alapalkissa ja niissä selkeä kirjoitus mitä ne sisältävät”.

”Kameran käyttömahdollisuus parantaisi luettavuutta. Sivuja edelleen hankala selata, jos et tee kartoitusta koneen tekemässä järjestyksessä. Tabletti helpompi kuin läppäri, jos teet yksin kartoitusta eli ilma ammattilaisen apua”.

”Selkeyttää niin, että huoneet saisi valita reunasta klikkaamalla, jolloin aukeaisi tietyn huoneen kysymykset. Näin kartoituksen voisi tehdä omassa järjestyksessä ja korjaaminen/palaaminen aisaan on helpompaa”.

”Valaistuksen riittävyyden arvioinnin voisi lisätä jokaiseen huoneeseen”.

”Kerrostaloasuntojen arviointiin pääsisääntöjen lisäksi myös toisen sisääntöjen arvioinnin esim. parveke/terassi”.

”Kohdat joista pääsisi eri huoneisiin klikkaamalla, eikä tarvitse mennä koko kartoitusta läpi. Ehkä vielä lopuksi listan mitä apuvälineitä on suositeltu ja mistä niitä saa? Ja miten ne asennetaan? Yhteystiedot apuvälineinä aamoon ja vammaispalveluun raportissa, jotta tämän voisi antaa asiakkaalle”.

”Kameratoiminnon toimimaan ja mahdollisuuden nauhoittaa puhetta eli selostus eli sanelu”.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulevaisuudessa yhä useampi ikääntynyt asuu omassa kodissaan väestörakenteen muuttuessa. Ennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on 25,6 % ja yli 85-vuotiaita 3,9 % (Ympäristöministeriö 2013, 2). Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen vuonna 2013 tekemässä tutkimuksessa todettiin, että suurin osa ikääntyneistä haluaa tulevaisuudessa asua kotona, vaikka hoivapalvelu olisi tarpeen (Pursiainen & Seppälä 2013, 21). Tämä tuo haastetta sekä palvelujen toteuttamiseen, että esteettömien asuntojen korjaustöihin. Ympäristöministeriön (2013, 2) mukaan tarpeeseen vastaaminen vaatii nykyisen asuntokannan peruskorjaamista huomattavasti. Tällä hetkellä tarpeeseen vastaaminen olisi mahdotonta. Tarvitsemme asunnon korjaustöiden lisäksi uusia esteettömiä asuntoja. Tarpeeseen pyritään vastaamaan mm. ikääntyneiden asumisen

kehittämishjelman avulla, jossa tavoitteena on vuoden 2017 loppuun mennessä kaksinkertaistaa vanhoihin kerrostaloihin asennettavien hissien määrä. (ARANn [www-sivut 2014](#).) Esteettömien asuntojen ja kotien löytäminen ei ole helppoa. Kaikilla ikääntyneillä ei ole tietoa asunnonmuutostöistä tai korjausavustuksista. Omaisetkin voivat olla tietämättömiä asiasta. Tarvitsisimme lisää resursseja kartoitustyötä varten. Kuntoutuksen ammattiryhmänä kuntoutuksen ohjaajilla on mahdollisuus edistää esteettömyyttä ja kouluttaa muita ammattiryhmiä esteettömyyden arviointiin ja havainnointiin. Kodeissa lähihoitajat tapaavat ikääntyneitä esimerkiksi kotihoitotyössä. Heitä tulisi kouluttaa kartoittamaan esteettömyyttä ja heidän kauttaan voisi tulla ilmi laajemman kartoittamisen tai asunnon muutostöiden tarve. Kuntoutukseen olisi lisättävä koulutusta jo opistotasolla, jotta tulevaisuudessa ikääntyneet voivat asua kotona mahdollisimman pitkään. Kuntoutuksen ohjaajien laaja-alaisen ammattitaidon hyödyntäminen myös perusterveydenhuollossa auttaisi ikääntyneiden kokonaisvaltaiseen hoitoon.

Työni tavoitteena oli selvittää, soveltuuko kotiuttamistyökalu kodin fyysisen esteettömyyden arviointiin Porin perusturvassa. Kokeiluun osallistujat olivat aikaisemmin kartoittaneet esteettömyyttä varsin eri tavoin. Vastausten perusteella heidän ammattitaito ja kokemus esteettömyyden kartoittamisesta vaikutti siihen, millainen kartoitus asiakkaan kotiutumistilanteessa oli tehty. Kartoittamisessa oli huomioitu apuvälineiden tarve ja esteiden poistaminen. Samanlaisia kartoituksia ei oltu järjestelmällisesti tehty. Kuitenkaan puolet vastaajista ei nähnyt arviointia luotettavampana kotiuttamistyökalun kanssa tehtynä. Mietinkin olisiko tämä johtunut heidän epävarmuudesta käyttää kotiuttamistyökalua vai eikö työkalun käyttö ollut tuttua ja varmaa. Kupiaksen ym. (2014, 109, 11, 123) mukaan oppiessamme uutta asiaa peilaamme sitä aina vanhoihin kokemuksiimme. Oppiminen edellyttää tiedon aktiivista työstämistä ja opittavan asian oivaltamista sekä ymmärtämistä. Näiden tekijöiden kautta opittu asia muuttuu henkilön osaamiseksi ja osaksi hänen toimintaansa.

Ennen kotiuttamistyökalun kokeilujaksoa pidin koulutuksen kokeiluun osallistuvilla. Koulutuksen suunnittelu ja toteutus tuli hyvin nopealla aikataululla helmi-maaliskuun vaiheessa 2016. Koulutuksen suunnittelussa on tärkeä tietää mihin tarpeeseen koulutus järjestetään. Koulutuksen tavoitteena on yleensä saada muutosta koulutukseen osallis-

tuvien toiminnassa. Sillä pyritään vaikuttamaan osallistujan yksittäisen taidon tai monimutkaisemman osaamisen muutokseen tiedoissa, taidoissa sekä asenteissa. (Kupias & Koski 2012, 14, 16-17.) Ennakkoon ei ollut tietoa kuinka paljon kokeilun aikana jokaiselle työntekijälle tulee kodin esteettömyyden arviointitilanteita. Osa osallistujista oli käyttänyt työkalua vasta kuukauden kuluttua koulutuksesta. Työkalun käyttö on täytynyt palauttaa mieleen uudelleen. Uudelleen oppiminen on voinut tuntua hankalalta ja vaikuttanut työkalun jatkokäyttöön. Kupias (2012) on todennut uuden toimintatavan käyttöönottoon vaikuttavan koulutus sekä ympäristön tuki. Tärkeää on saada osallistujat työstämään aktiivisesti opittavaa asiaa. Kouluttajan tulisi miettiä miten oma asiantuntijuus tukee osallistujia (Kupias ym. 2012, 12, 16-17).

Kouluttajana minulta puuttui kokemus sekä koulutuksen suunnittelusta, että toteutuksesta. Perehdyin asiaan tarkemmin työni edetessä. Koulutuksen sisältö ja sen vaikuttavuus olisi voinut olla parempi, jos minulla olisi ollut valmiudet huomioida oppimiseen liittyvät tekijät koulutuksen aikana. Jäinkin pohtimaan olisiko käyttäjät hyötäneet kuukausittaisesta tapaamisesta, jolloin esim. käyttöön liittyviä kysymyksiä olisi uudelleen voinut esittää. Tapaamisten aikana olisi työkalun käyttöä voinut käydä uudelleen läpi ja ongelmakohdat olisivat heti tulleet esille. Tapaamiset olisivat voineet pitää kiinnostusta yllä ja käyttö vakinaistua. Kuten Engeström (1992, 28-29, 31) toteaa, motivaatio on lyhytjänteistä, kun opittava asia halutaan oppia vain uutuudenviehätyksen takia. Tällöin motivaatio on altis häiriöille ja suuntautuu usein toisarvoisiin asioihin. Motivaatio on sisällöllinen ja tietoinen, kun asia halutaan oppia sen sisällöllisen mielenkiinnon ja käyttömahdollisuuksien vuoksi.

Ennakkoon ajattelin saavani vastauksia myös oppimiseen liittyvissä tekijöissä. Kuitenkaan vastausten perusteella ei voida tulkita, että kokeilun aikana olisi tapahtunut oppimista työkalun käytön suhteen. Kolmen kuukauden kokeilumahdollisuus on tähän varsin lyhyt aika. Oppimista olisi voinut tapahtua, jos työkalua olisi pystynyt käyttämään päivittäin tai edes viikoittain. Mietin, olisiko työntekijöiden resurssit vaikuttaneet heidän tapaansa arvioida ja vanha työtapo tuntunut luotettavammalta. Pohdin myös, oliko kokeilun ajaksi lisätty mahdollisuutta harjoitella työkalun käyttöä rauhallisissa tilanteissa. Antoiko muu työyhteisö tukea kokeiluun osallistujalle. Kupias &

Koski (2012, 12, 31) toteaa, uuden toimintatavan käyttöönotossa tarvitaan työympäristön tukea, jotta toimintaa saadaan muuttumaan. Kouluttajan olisi tärkeä saada osallistujat ymmärtämään, että uuden oppiminen vie alussa aikaa. Opinnäytetyön tulosten perusteella emme voi tulkita missä oppimisen vaiheessa kukin osallistuja oli ja miten se vaikutti työkalun käyttöön, sen kokeiluun tai palautelomakkeeseen vastaamiseen. Kotiuttamistyökalun soveltuvuutta olisi voinut luotettavammin arvioida, jos koulutuksen jälkeen olisi huomioitu oppimisaika ja varsinainen käyttö olisi aloitettu esim. kuukauden kuluttua opettelusta.

Opinnäytetyöni yksi keskeisimmistä vaiheista oli kyselylomakkeiden tulosten tulkinta. Saatujen vastausten perusteella huomasin kyselylomakkeessa olevan puutteita, jotka johtavat tulosten luotettavuuden kyseenalaistamiseen. Hirsjärvi ym. (2015, 195) toteaa kyselytutkimuksen heikkoudeksi mm. vaikeuden kontrolloida väärinymmärryksiä sekä vastaajien suhtautumista tutkimukseen. Osalla palautteeseen vastanneilla oli vaikeus ymmärtää kysymykset oikein. He olivat vastanneet kahteen eri kysymykseen yhtä aikaa. Saman vastaajan vastaus oli saattanut muuttua eri kokeilukerroilla. Voikin miettiä olisiko vastaaja tullut kriittisemmäksi kotiuttamistyökalun käytön suhteen käyttökertojen lisääntyessä. Osa vastaajista oli kokeillut kotiuttamistyökalua vain kerran. Mietin, oliko niin, ettei arviointeja tullut heille toista kertaa vai oliko oppimisprosessi jäänyt kesken. Engeström (1992, 45-47) on määritellyt oppimisen osatekijöihin: motivoitumiseen, orientoitumiseen, sisäistämiseen, ulkoistamiseen, arviointiin sekä kontrolliin. Näistä osatekijöistä motivaatio on oppimisen edellytys ja ilman sitä on mahdoton sisäistää asioita (Engeström 1992, 28-29).

Vastausten perusteella voidaan tulkita, että kyselylomake kaipaa muokkaamista. Molempien vastausvaihtoehtojen pois sulkeminen olisi hyvä asia. Tällöin luotettavuus tulevien tutkimusten suhteen paranisi. Tulosten luotettavuuden kannalta olisi ollut erittäin tärkeää, että kyselylomakkeen kysymykset olisi tulkittu oikein. Tuloksista saimme hyvää tietoa kyselylomakkeen kehittämiseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kotiuttamistyökalu soveltuu kodin fyysisen esteettömyyden arviointiin. Sen avulla arviointi on helpompaa, mutta ei välttämättä no-

peampaa. Kodin vaaratekijät ja kodin tilat pystyttiin huomioimaan laajemmin sekä kodin fyysiset esteet huomioimaan tarkemmin. Arviointi on yhdenmukaista kaikkien arviointia tekevien kesken. Kotiuttamistyökalun käyttö vaatii asianmukaiset laitteet sekä harjoittelua. Laaja-alaisemman kokonaisuuden hahmottamiseksi esteettömyyden arvioinnin on oltava entuudestaan tuttu.

Kotiuttamistyökalun soveltuvuutta kodin esteettömyyden arviointiin tulisi tutkia laajemmin eri kohderyhmien avulla, jotta voisimme todeta tulosten olevan yleistettävissä. Tämä vaatii kyselylomakkeen muokkaamista ja käyttäjien motivoitumista vastaamaan kyselylomakkeeseen jatkokehittämisen vuoksi. Tulevaisuudessa älylaitteet tulee olemaan merkittävä tekijä myös ikääntyneiden kanssa työskennellessä. Käytössä ovat jo lääkkeiden ottamisesta muistuttavat laitteet tai päivittäistä aktiivisuutta tallentavat laitteet. Tarvitsemme keinoja toteuttaa asiat luotettavasti sekä nopeasti. Mielestäni kotiuttamistyökalu on hyvä työkalu kodin esteettömyyden arviointiin. Sen saa älypuheliimeen ja tablettitietokoneeseen, eikä se vaadi erillistä sovellusta. Asiakkaiden henkilötiedot eivät ole vaarassa, koska asiakastiedot voi tallentaa muulla tunnistettavalla tavalla. Sitä voisi käyttää työntekijät joille esteettömyyden arviointi ei ole entuudestaan niin tuttua. Työkalu perustuu suositusten mukaisiin kriteereihin, joita ei tarvitse osata ulkoa. Sen käyttöä voisi viedä kotihoitoon, jossa lähihoitajat voisivat kartoittaa kotien esteettömyyttä ikääntyneen toimintakyvyn muuttuessa tai kotiutus tilanteessa. Tällöin useinkaan ei ole muita ammattilaisia paikalla. Raportti voisi toimia välineenä jakaa tietoa esim. fysioterapeutille, joka voisi mennä tarvittaessa kartoittamaan muutostyöt oikeanlaisiksi. Lähihoitajien avulla asunnonmuutostöitä tai apuvälinetarpeita voisi tulla enemmän esille. Avainasemassa ovat myös uudet kuntoutuksen ohjaaja-opiskelijat, joilla usealla voi olla lähihoitajakoulutuksen pohja ja toimivat ikääntyneiden parissa.

Kokeiluun osallistujat kaipasivat fyysisen esteettömyyden tarkastelun lisäksi mahdollisuuden arvioida asiakkaan toimintakykyä. Jatkotutkimuksena voisi toteuttaa toimintakyvyn arviointilomakkeen kotona asuvalle. Arviointilomake voisi olla yhdistettävissä kotiuttamistyökalun kanssa. Kotiuttamistyökalun tuloksista sekä toimintakyvyn arvioinnista saisi kokonaisuuden, jolla voisi arvioida asiakkaan kotona pärjäämistä.

Kokeiluun osallistujat saivat käyttöönsä työkalun käyttökokeilun jälkeen. Olisi mielenkiintoista tietää esim. puolen vuoden kuluttua onko käyttäminen jatkunut ja onko käytössä tapahtunut oppimista. Mielenkiintoista olisi tutkia, kuinka työpaikalla voidaan uuden asian opetteluun ja millaisia tekijöitä se vaatii.

LÄHTEET

ARA Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskuksen www-sivut. Viitattu 16.8.2016. <http://www.ara.fi>

ARA Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskuksen www-sivut. Viitattu 3.10.2016. <http://www.ara.fi>

Engeström, Y. 1992. Perustietoa opetuksesta. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. uud. p. Porvoo: Bookwell oy.

Hyysalo, S., 2006. Käyttäjätieto ja käyttäjätutkimuksen menetelmät. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008. Helsinki: Yliopistopaino. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Viitattu 10.8.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225987>

Invalidiliitto ry:n www-sivut. Viitattu 20.8.2016. <http://www.esteeton.fi>

Kaikille www-sivut. Viitattu 8.8.2016. <http://www.kaikille.fi>

Kemppainen, E., 2011. Esteetön yhteiskunta YK:n keinoin. Yleissopimus vammaisyyden henkilöiden oikeuksista. Raportti 50/2011. Helsinki: Juvenes print. Viitattu 10.8.2016 <https://www.julkari.fi/handle/10024/79909>

Korjaus- ja energia-avustusohje 2016. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 28.1.2016. Viitattu 21.9.2016. http://www.ara.fi/fi-FI/Rahoitus/Avustukset/Kuntien_myontamat_korjaus_ja_energiaavustukset

Koistinen, P. Oppimisen monimuotoisuus 2015. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Osaamiseksi kokemus jokainen. Näkökulmia oppimiseen ja hyvinvointialalla tarvittavan osaamisen muodostumiseen. EU: United Press.

Kupias, P. 2007. Kouluttajana kehittyminen. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press/ Palmenia.

Kupias, P., Koski, M. 2012. Hyvä kouluttaja. Sanoma Pro Oy.

Kupias, P., Peltola, R. & Pirinen, J. 2014. Esimies osaamisen kehittäjänä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kupias, P., Peltola, R. & Saloranta, P. 2011. Onnistu palautteesta. Juva: Bookwell Oy.

Könkkölä, M. 2003. Esteetön asuinrakennus. Pieksämäki: Invalidiliitto ry.

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2013. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Viitattu 10.8.2016 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3415-3>

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2014. Viitattu 22.9.2016 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3467-2>

Maankäyttö ja rakennuslaki. 1999. L 5.2.1999/132.

Ovaska, S., Aula, A ja Päiväranta, P. 2005. Käytettävyytutkimuksen menetelmät, Tietojenkäsittelylaitos. Tampereen yliopisto. Julkaisusarja B-2005-1. Viitattu 26.7.2016 http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96627/kaytettavyystutkimuksen_menetelmät_2005.pdf?sequence=1

Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas. Mitä, miksi, miten. Invalidiliiton julkaisuja. Tyyli-paino oy.

Pursiainen, H. & Seppälä, T. 2013. Hoivakodissa vai kotihoivassa? Suurten ikäluokkien halukkuus maksaa vanhuspalveluista. Helsinki: Edita Prima Oy. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Tutkimukset 173. Viitattu 15.9.2016 http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t173.pdf

Rakennustietosäätiö. Esteetön rakennus ja ympäristö. Suunnitteluopas 2011. Tampere: Tammerprint oy

Rakennustiedon www-sivut. Viitattu 4.10.2016. <http://www.esteettomyys.rakennustieto.fi>

Repo-Kaarento, S. 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Ruskovaara, A., Rissanen, H-L., Rasa, J., Seppälä, J. & Laakso, J. 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliiton julkaisuja 0.38. Kirjapaino Öhrling oy.

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731.

Tampereen kaupungin www-sivut. Viitattu 20.8.2016. <http://www.tampere.fi>

Tupala, R. OIVA-työkalu esteettömyyden arviointiin ja raportointiin. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Pori. Henkilökohtainen tiedonanto 28.2.2016.

Vanhustyön keskusliiton www-sivut. Viitattu 28.9.2016. <http://vtkl.fi>

Vepsä, L. 2014. Kotiympäristön kartoituslomakkeen suunnittelu ja arviointi osana kotiuttamistyökalua. AMK- opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.8.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014090813796>

Väyrynen, S., Nevala, N. & Päivinen, M. 2004. Ergonomia ja käytettävyys suunnittelussa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Ympäristöministeriö 2013. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma vuosille 2013-2017. Valtioneuvoston periaatepäätös 18.4.2013. Viitattu 19.9.2016 http://www.ymp.fi/fi-fi/asuminen/ohjelmat_ja_strategiat/Ikaantyneiden_asumisen_kehittamisohjelma

Kotiuttamistyökalun palaute

Ole hyvä ja vastaa kyselyyn Kotiuttamistyökalun käytöstä. Palautteesi on meille tärkeää!

Taustatiedot

Ikä

Ammatti / työtehtävä

Työkokemus (vuosina)

Mitä tiedät esteettömyydestä tällä hetkellä?

Missä tilanteessa teit kartoituksen? esim. kotiutustilanne, arviointikäynti

Miten olet aikaisemmin arvioinut kodin esteettömyyttä asiakkaan kotiutustilanteessa?

Miten olet arvioinut asiakkaan / potilaan toimintakykyä kotiutumisen yhteydessä?

1. Lomakkeiston arviointi: Sisäänkäynti

Palveliko kartoittamistyökalu sinua sisäänkäynnin esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

2. Lomakkeiston arviointi: Yleiset sisätilat

Palveliko kartoittamistyökalu sinua yleisten sisätilojen esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

3. Lomakkeiston arviointi: Makuuhuone

Palveliko kartoittamistyökalu sinua makuuhuoneen esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

4. Lomakkeiston arviointi: Wc-tila

Palveliko kartoittamistyökalu sinua wc-tilan esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

5. Lomakkeiston arviointi: Peseytymistila

Palveliko kartoittamistyökalu sinua peseytymistilan esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

6. Lomakkeiston arviointi: Keittiö

Palveliko kartoittamistyökalu sinua keittiön esteettömyyden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

7. Lomakkeiston arviointi: Asunnon muutostöiden lupa-asiat

Palveliko kartoittamistyökalu sinua asunnon muutostöiden lupa-asioiden arvioinnissa?

Kyllä   Ei

Jos vastasit kyllä, arvioi asteikolla 1-5 kuinka hyvin

5 erittäin hyvin   4 hyvin   3 ei hyvin eikä huonosti   2 huonosti   1 erittäin huonosti

Jos vastasit ei, mistä haluaisit lisää informaatiota?

Muut kysymykset kotiuttamistyökalun mukaisesti

Oliko kotiuttamistyökalua helppo käyttää?

Kuinka kauan meni aikaa kodin esteettömyyden arvioinnissa?

Helpottaako ja nopeuttaako kotiuttamistyökalu kodin esteettömyyden arvioinnissa?

Miten muuttaisit työkalua?

Mitä haluaisit lisätä kotiuttamistyökaluun?

Kuinka monta kartoitusta olet tehnyt työkalun avulla?

Onko arviointi luotettavampi työkalun avulla tehtynä?

Kiitos vastauksistasi! Paina lopuksi Tallenna.